

crimen læsæ majestatis: ita ex opposito majus bonum facit, qui resistit hæresi, quam qui resistit conjurationi: & ita majori præmio est dignus. Forte quis dicet, faciendo dignum esse, ut talis filius præmio donetur: sed satis magno præmio illum donatum esse dicet, per hoc quod à pœnis, quæ illi ob patris delictum erant à jure inflicte, sit liberatus, nec opus esse, ut bona paternæ illi pro præmio reddantur. Sed qui sic dixerit, nimium à veritate errabit, & ostendet se non intelligere, quanta sit differentia inter declinare à malo, & facere bonum. Sunt enim hæc duo valde diversa, & à se invicem separabilia, quibus alia duo etiam valde diversa respondent: quæ sunt liberari à pœna, & donari præmio. Hæc boni initio, quod est, declinare à malo, respondet alterum, quod est, liberari à pœna. Non enim per hoc solum, quis liberatur à pœna, quod bene agit, sed per hoc, quod declinat à malo. Nam alioqui, si qui nec bene, nec male agit, sicut est dormiens, non liberaretur à pœna. Soli igitur bonæ operationi respondet præmium. Et inde constat aperte filium, qui patrem de hæresi accusat, per hoc solum liberari à pœnis, quæ alioqui fuissent sibi infligendæ, quod constat eum non esse paterni criminis imitorem, nec justè in illo paternæ iniquitatis exempla esse metuenda. Sed quia non solum est liber à culpa paternâ, verum etiam præclarum insuper facinus addidit patris hæresim revelando: ideo opus est, ut non solum liber à pœna, sed præmio dignus censetur. Et sic dignus esse convincitur, ut illi bona paternæ reddantur. Accedit ad hæc omnia, id quod concordî sententia omnes Theologi docent, justum omnem in quovis bono opere, quod pro altero egerit, prius sibi, quam alteri mereri, nec alteri mereri posse, qui sibi ipsi non mereretur. Et inde Theologi colligunt eum, qui in peccato mortali, & cum voluntate peccandi persistit, quamvis instantissime, & ferventissime pro alio peccatore Deum oret, nihil illi ad animæ salutem mereri, propterea quod sic existens, ni-

hil sibi ipsi mereri potest. Filius, qui patris crimini revelavit (ut supra in 1. art. hujus questionis ostendimus) meretur, ut pater ab eo oblati mirius puniatur, quam si ab alio prodereur: ergo justum est, ut sibi ipsi aliquid mereatur: quum multo facilius sit sibi ipsi, quam alteri mereri, & certum sit, ut prius sibi quisque, quam alteri mereatur. Hæc sunt, quæ de hac re pro æquitate, & congruentia præfatæ secundæ conclusionis dici posse mihi videntur: quamvis illa (ut dixi) nullo modo ex juris rigore, & necessitate probari possint. Et inde infero, ut filius quantumlibet sit Catholicus, & quamvis patrem de hæresi convincerit, non sit tutus in conscientia, bona patris, quæ illi jure hæreditario competere poterant sibi ipsi capiendò, & retinendo. Quia cum hoc non sit illi à jure concessum, oportet illum judicis sententiam expectare, à quo hæreditas patris, aut similis alia res, pro suæ virtutis præmio concedatur, prout in alio casu fieri decernitur, in leg. 1. C. quibus causis set. præ. lib. accipiunt. Ante judicis ergo concessionem male ageret filius, qui patris crimini revelaverat, bona patris retinendo.

Multa alia ad hæreticorum pœnas pertinentia potuissimè in hoc secundo libro pertractare, quæ omnia multiplici ratione motus prætermisi. Nam eorum aliqua adeo sunt aperta, ut vel medioeriter doctum latere non possent. Deinde si quæ forte difficilia, & recondita sunt, de quibus nihil in hoc secundo libro differui, ea non ad pœnas (ut ego arbitror) spectant: sed ad solos processus per quos judex ad sententiam dicendam progreditur, spectare puto. Quæ cum sint ab eo, quod à principio operis dicere statui, longe diversa, necessario sunt à me ommissa, ne longè ab scopo me diverfisse à multis accusar. Accedit ad hæc illarum rerum qualitas, & conditio. Nam ea, quæ omniùm talia sunt, ut melius de illis jurisperiti, quam Theologi differere possint, & ob eam potissimam causam illis necessario relinquenda esse censui.

FINIS LIBRI SECUNDI.

F.

UISQUIS populi regendi curam habet, si justè & sanctè suam cupit exequi ministerium id præ omnibus optare, & pro illo assequendo nihil intentatum relinquere debet, ut nulla perpetrentur scelera, quæ nisi remissus, & profusus negligens haberi velit, sit necessario puniturus. Nam qui flagitia, quæ punire valeat in subditis suis optat, & quærit, is non Rex, sed tyrannus, non pastor, sed lupus, non judex, sed carnifex, merito censendus erit. Nec satis est Regi, aut Episcopo, aut alicujus alterius regimini curam habenti, quod crimina, aut scelera nulla committi optet: sed opus est, ut diligenter procuret, & totos huic rei nervos impendat, ut hoc ipsum, quod optat, eveniat. Nam si ob illius negligentiam, aliquod horum contrigerit, id omne illi erit merito imputandum, & de omni tali illum Deo rationem exactissimam reddere oportebit. Oportet enim, ut omnes mundi rectores, quocumque nomine illi censentur, intelligant se non in hoc solum à Deo positos esse, ut crimina puniant: sed potius, ut id primum procurent, ne ulla scelera perpetrentur. Rector enim & populi gubernator bonum, & pium medicum in hac parte imitari debet, qui si tuendæ alicujus hominis salutis curam suscepit, non solum nititur illum postquam ægrotaverit, pristina restituere salutem: sed ne in morbum aliquem incidat, omnem adhibet diligentiam. Si medicum imitari designantur Principes, aut Episcopi, aut quisvis alii orbis rectores, vel Deum ipsum, qui totius mundi sapientissimus est gubernator, & rector, non est cur imitari dedignentur. Inspiciant ergo illum omnes Christiani orbis rectores: & si rectè, quæ illis commissa sunt, administrare cupiunt, faciant juxta divinum exemplar, quod illis sacra ostendit scriptura. Deus liquidem (ut sacrae nos docent litteræ (1. Tim.) 2. neminem perire cupit, sed vult omnes nos salvos fieri, & ad agnitionem veritatis venire. Neminem certe perire voluit, aut à recta justitiæ linea, vel latum pilum discedere, qui ne ullus umquam (nisi ultro-neus & lubens) errare possit, certissimam omnibus, qua vitam possent assequi sempiternam, viam ostendit, paratam, præterea semper juvare omnes, qui suo destituti auxilio, frustra illam assequi conarentur. Docet Deus bonum, hortatur ad illud, promissis allicit, flagellis præmentibus urget, incipientes juvat, progredientes comitatur, & fovet. De quovis peccato, ne incauti in illud incidamus, sæpissime admonet. Si nos peccato proximis vider, acerbissimis pœnarum minis nos ab illo deterret. Si jam collabentes conspicit, supponit manum suam, ut non collidamur. Quia hostes nos circumstant, qui nos ad peccatum semper impellere conantur, amicos, ne dicam pedagogos, nobis angelos, consulit, qui nos contra hostes juvarent, & qua possent, parte ab illis tuerentur. Tam ferventem denique voluntatem, conservandam nos in bonitate, & à malitia avertendi Deus habet, ut pro hac re nihil illum prætermisisse videatur. Fateamur ergo omnes cum Propheta, atque ut acceptum Deo feramus, necesse est: quod nisi Dominus adjuvasset nos, paulominus in omne peccatum lapsi fuissetus. Hanc igitur immensam Dei misericordiam, & vigilantissimam, quam nostris perpetuam ille curam habet, vel aliqua ex parte imitari debent quorquor Dei loco præsumt, quos ille ad sui, populi gubernationem varios instituit ministros, ut quemadmodum illum in prælatione imitantur, ita etiam imitentur in cura & diligentia, ut omnes, quas potuerint exercent vires, ut subditos in virtute custodiant, & à vitis, avertant. Quod si tam exactam circa reliqua omnia scelestæ oportet rectores adhibere diligentiam, ut illis ne oriantur, occurrant: tanto justius est, ut eam ipsam diligentiam ne hæreses novæ oriantur, aut veteres revocentur, adhibeant, quanto hæresis reliquis omnibus peccatis nocetior esse pejor, atque pestilentior. Si diligenter vigilare debeant rectores, ne furta, homicidia, adulteria, aut aliqua id genus crimina in populo fiant, multo justius est, ut diligenter attendant, ne hæreses in populo oriantur, quæ multo plus nocenti possunt toti populo inferre. Hæresis enim sola est quæ totius Christianæ religionis fundamentum, quod fides est, imperit, atque profusus everit, quo sublato reliqua omnia, si quæ aderant bona, statim contruere est necesse. Cum igitur tanta necessitate Christiani orbis Rectores non solum hæreses extinguere, sed illas ne insurgant impedire cogantur, ne solam nudam monitionem eisdem Rectoribus præbuisse videat, decrevi in hoc tertio libro viam certam illis ostendere, qua, si volunt, facile possunt hæresibus, ne oriantur, occurrere.

Quoniam necessarium est Principibus, & aliis omnibus totius Reipublicæ Christianæ Rectoribus, quocumque nomine illi censentur, ut diligenter omnes juxta suæ prælationis obligationem, & potentiam invigilent, atque laborent, ut nullam umquam oriantur hæreses,

ideo operæ pretium me facturum existimavi, si vias aliquas, quibus hoc commode fieri possit, illis ostendero. Vias autem ad id faciendum, & si multas alii forte possent docere: ego tamen unam latissimam, & certissimam viam ostendam, quæ tamen posse in varias dividitur vias.

Tom. II.

Occ

Opor-

Oportet enim omnes auferre occasionem, quæ possunt an-
sam hæresibus præbere, evelle omnes radices, ex qui-
bus perpicuum est hæreses facile posse nasci. Hæc mihi re-
vera viâ est certissima, & rectissima viâ, quæ commode
possunt hæreses, ne oriantur, impediri. Nam sublata cau-
sa, necesse est etiam tolli effectus, qui ab illa prodire de-
buerunt. Nec melius res aliqua impediri potest, ne oria-
tur, quam si causas omnes, quæ illam gignere possent, sub-
trahantur. Hoc igitur cum sit adeo notissimum, ut nemo pos-
sit inficiari, superest hæresum radices ostendere, ut illis
aperte ostensis, ad illas evelendas Principes omnes accin-
gantur, & sic ne hæreses nascantur, efficiant. Radices, &
causæ hæresum variæ sunt, & duplici nomine censentur.
Quasdam dicere possumus intrinsecas, eas videlicet, quæ
latent, & fixæ sunt in animabus eorum, qui hæreses tenent.
Aliæ causæ, & radices dicuntur extrinsecæ, aut si mavis
externæ, & sunt illæ, quæ foris sunt, & extra personam
illam, quæ est in hæresum lapsa. De causis intrinsecis hoc
solo cap. differemus: quoniam istarum ablatio magis ad
singulas quasque personas, quam ad Principes, aut Rec-
tores, spectat. De aliis vero extrinsecis causis, quæ multæ,
& variæ sunt, & facilius à Principibus possunt auferri,
per multa cap. tractabimus. A causis igitur intrinsecis
incipiens: dico certissimam, & indubitam, atque præ-
cipuam hæresum causam esse proprium hominis peccatum.
Et hoc aperte declaravit Salomon, qui de justo ante
tempus ex hac vita sublato, loquens, ait: (Sap. 4.) *Raptus est,*
ne malitia mutaret intellectum ejus. Quibus verbis nos docet
C illam ardentem affectum, intellectus suus postea in eandem
sententiam venire faciunt. Hoc enim optime intellexerat
David, quum demones ipsos alloquens, dicebat: (Psal.
118.) *Declinate à me maligni, & scrutabor mandata Dei*
mei. Timebat quidem in scrutatio mandatorum Dei erra-
re, si malignorum spirituum tentationes voluntatem suam
in peccatum impulissent. Quod etiam in Palæstinis illis
figuratum esse cognoscimus, qui (ut sacra refert historia)
(Gen. 29.) puteos, quos Isaac foderat, terræ congerie
replebant, ne ullam ex illis Isaac clarum possent haurire
aquam. Putei illi profunda secreta: sacræ scripturæ, aut
myeriorum divinarum mihi figurasse videntur, propterea
quod Salomon ait: (Proverb. 18.) *Aqua profunda,*
sapientia in corde viri. Ille ergo cum Isaac puteos fodit,
D qui reconditos sacræ scripturæ sensus & Dei profunda
mysteria inquirat. Sed hos puteos occulte terra replent
Palesini: quia nobis divina mysteria inquirantibus da-
mones terrenas ingerunt cogitationes, quibus nos ad pec-
cata si possint, aut allicere aut impellere valeant, ut amo-
re terrenarum rerum replent, veræ doctrinæ aquam hauri-
re non possimus. Cum igitur ex supradictis jam mani-
festum evadat, errorem intellectus esse peccato, & ex ma-
litiâ voluntatis oriri: fit inde, ut quemadmodum varia
sunt in hominibus vitia, & peccata, ita etiam variæ sint
in eisdem radices variorum semina, ex quibus variæ etiam
possunt hæreses oriri. Aliquando hæreses oriuntur ex su-
perbia, & ambitione, aliquando ab avaritia, aliquando
à carnis illecebris. De superbia non oportebat longam præ-
tendere disputationem, ut illam ostendamus esse hæresum
radicem, cum aperte dixerit Sapiens (Eccl. 20.) illam
esse omnis peccati initium: Sed licet superbia sit omnium
peccatorum parens, & origo: specialiter tamen quadam ra-
tione dici potest magis esse hæresum mater, quam cætero-
rum omnium peccatorum, propterea quod hæreses omnes
proximius oriuntur à superbia, quam reliqua omnia
vicia. Nam superbia efficit, ut plura, quam par est ho-
mo de se sentiat, plura se scire putet, quam re vera scit,

licet (juxta parabolam Salvatoris) *Matt. 11.*) dice-
bant. *Hic est hæres, venite, occidamus eum.* Sed postea,
quia illorum malos mores arguebat, & increpabat,
irreconciliabili odio illum persequerentur: & quia popu-
lum illi nimium affectum, atque credulum videbant, in-
vidia in illum exarserunt. Quæ adeo illorum mentes oc-
cupavit, ut illos profus excæcaverit, ne vera de illo
judicare possent, aut bene aliquid de illo sentire. Ex jux-
ta hoc tempus accipiendum est, quod Paulus ait: (1.
Corinth. 2.) *Si cognovissent, numquam Dominum gloria cru-
cifixerunt.* Cognoverunt enim illum (ut dixi) sed quan-
do crucifixerunt, jam non cognoscebant: quia malitia
illorum (ut dixit Sapiens) excæcavit eos. Er hoc mihi
significasse videntur Philosophi, & Poetæ: quum amo-
rem pingere volentes cæcum illum pinxerunt. Quia pic-
tura nos docere voluerunt affectus nostros causam esse
apertissimam, quod sæpe in judiciis nostris erramus, &
cecucimus. Ex qua mentis excæcitate facillime hæreses
oriuntur. Ideo Anselmus exponens illud Pauli ex episto-
la ad Ephesios: (cap. 5.) *Ut non circumferamur omni vento*
doctrinæ in nequitia hominum, ait: „ In nequitia hominum
„ dixit: quia hæresis non est, nisi in anima subdita pec-
„ catis: quia peccata commissa sunt causæ, ut Deus per-
„ mittat eos errare in barathrum hæresis. „ Hæc ille. Ob
hanc causam demones generis humani acerbissimi hostes,
volentes in varios errores, & hæreses homines protende-
re, prius illorum voluntates ad peccata sollicitant, ut
illæ ardentem affectum, intellectus suus postea in eandem
sententiam venire faciunt. Hoc enim optime intellexerat
David, quum demones ipsos alloquens, dicebat: (Psal.
118.) *Declinate à me maligni, & scrutabor mandata Dei*
mei. Timebat quidem in scrutatio mandatorum Dei erra-
re, si malignorum spirituum tentationes voluntatem suam
in peccatum impulissent. Quod etiam in Palæstinis illis
figuratum esse cognoscimus, qui (ut sacra refert historia)
(Gen. 29.) puteos, quos Isaac foderat, terræ congerie
replebant, ne ullam ex illis Isaac clarum possent haurire
aquam. Putei illi profunda secreta: sacræ scripturæ, aut
myeriorum divinarum mihi figurasse videntur, propterea
quod Salomon ait: (Proverb. 18.) *Aqua profunda,*
sapientia in corde viri. Ille ergo cum Isaac puteos fodit,
D qui reconditos sacræ scripturæ sensus & Dei profunda
mysteria inquirat. Sed hos puteos occulte terra replent
Palesini: quia nobis divina mysteria inquirantibus da-
mones terrenas ingerunt cogitationes, quibus nos ad pec-
cata si possint, aut allicere aut impellere valeant, ut amo-
re terrenarum rerum replent, veræ doctrinæ aquam hauri-
re non possimus. Cum igitur ex supradictis jam mani-
festum evadat, errorem intellectus esse peccato, & ex ma-
litiâ voluntatis oriri: fit inde, ut quemadmodum varia
sunt in hominibus vitia, & peccata, ita etiam variæ sint
in eisdem radices variorum semina, ex quibus variæ etiam
possunt hæreses oriri. Aliquando hæreses oriuntur ex su-
perbia, & ambitione, aliquando ab avaritia, aliquando
à carnis illecebris. De superbia non oportebat longam præ-
tendere disputationem, ut illam ostendamus esse hæresum
radicem, cum aperte dixerit Sapiens (Eccl. 20.) illam
esse omnis peccati initium: Sed licet superbia sit omnium
peccatorum parens, & origo: specialiter tamen quadam ra-
tione dici potest magis esse hæresum mater, quam cætero-
rum omnium peccatorum, propterea quod hæreses omnes
proximius oriuntur à superbia, quam reliqua omnia
vicia. Nam superbia efficit, ut plura, quam par est ho-
mo de se sentiat, plura se scire putet, quam re vera scit,

plu-

plura se posse existimet, quam potest, & inde evenit, ut
suis viribus, suæque prudentiæ nimium fidens, facillime
erret, putans se suis viribus difficillima quæque posse in-
telligere, & occulta sacræ scripturæ mysteria propria vir-
tute posse penetrare. Contra tamen David sentiebat, qui
ait: (Psal. 118.) *Da mihi intellectum, & scrutabor legem*
tuam. Et iterum: *Revela oculos meos, & considerabo mira-*
bilia de lege tua. Ideo viri illi, qui turrim Babel ædifican-
tes, cælum conscendere voluerunt (Gen. 11.) aliquibus
sacerdotibus hæreticis significasse sunt visi: qui cælum
judicare possent, aut bene aliquid de illo sentire. Ex jux-
ta hoc tempus accipiendum est, quod Paulus ait: (1.
Corinth. 2.) *Si cognovissent, numquam Dominum gloria cru-
cifixerunt.* Cognoverunt enim illum (ut dixi) sed quan-
do crucifixerunt, jam non cognoscebant: quia malitia
illorum (ut dixit Sapiens) excæcavit eos. Er hoc mihi
significasse videntur Philosophi, & Poetæ: quum amo-
rem pingere volentes cæcum illum pinxerunt. Quia pic-
tura nos docere voluerunt affectus nostros causam esse
apertissimam, quod sæpe in judiciis nostris erramus, &
cecucimus. Ex qua mentis excæcitate facillime hæreses
oriuntur. Ideo Anselmus exponens illud Pauli ex episto-
la ad Ephesios: (cap. 5.) *Ut non circumferamur omni vento*
doctrinæ in nequitia hominum, ait: „ In nequitia hominum
„ dixit: quia hæresis non est, nisi in anima subdita pec-
„ catis: quia peccata commissa sunt causæ, ut Deus per-
„ mittat eos errare in barathrum hæresis. „ Hæc ille. Ob
hanc causam demones generis humani acerbissimi hostes,
volentes in varios errores, & hæreses homines protende-
re, prius illorum voluntates ad peccata sollicitant, ut
illæ ardentem affectum, intellectus suus postea in eandem
sententiam venire faciunt. Hoc enim optime intellexerat
David, quum demones ipsos alloquens, dicebat: (Psal.
118.) *Declinate à me maligni, & scrutabor mandata Dei*
mei. Timebat quidem in scrutatio mandatorum Dei erra-
re, si malignorum spirituum tentationes voluntatem suam
in peccatum impulissent. Quod etiam in Palæstinis illis
figuratum esse cognoscimus, qui (ut sacra refert historia)
(Gen. 29.) puteos, quos Isaac foderat, terræ congerie
replebant, ne ullam ex illis Isaac clarum possent haurire
aquam. Putei illi profunda secreta: sacræ scripturæ, aut
myeriorum divinarum mihi figurasse videntur, propterea
quod Salomon ait: (Proverb. 18.) *Aqua profunda,*
sapientia in corde viri. Ille ergo cum Isaac puteos fodit,
D qui reconditos sacræ scripturæ sensus & Dei profunda
mysteria inquirat. Sed hos puteos occulte terra replent
Palesini: quia nobis divina mysteria inquirantibus da-
mones terrenas ingerunt cogitationes, quibus nos ad pec-
cata si possint, aut allicere aut impellere valeant, ut amo-
re terrenarum rerum replent, veræ doctrinæ aquam hauri-
re non possimus. Cum igitur ex supradictis jam mani-
festum evadat, errorem intellectus esse peccato, & ex ma-
litiâ voluntatis oriri: fit inde, ut quemadmodum varia
sunt in hominibus vitia, & peccata, ita etiam variæ sint
in eisdem radices variorum semina, ex quibus variæ etiam
possunt hæreses oriri. Aliquando hæreses oriuntur ex su-
perbia, & ambitione, aliquando ab avaritia, aliquando
à carnis illecebris. De superbia non oportebat longam præ-
tendere disputationem, ut illam ostendamus esse hæresum
radicem, cum aperte dixerit Sapiens (Eccl. 20.) illam
esse omnis peccati initium: Sed licet superbia sit omnium
peccatorum parens, & origo: specialiter tamen quadam ra-
tione dici potest magis esse hæresum mater, quam cætero-
rum omnium peccatorum, propterea quod hæreses omnes
proximius oriuntur à superbia, quam reliqua omnia
vicia. Nam superbia efficit, ut plura, quam par est ho-
mo de se sentiat, plura se scire putet, quam re vera scit,

clesia recessisse videatur. Hæc Hieronymus super episto-
lam ad Titum.

Ex primo igitur ad ultimum gradatim progredientes,
evidenter colligemus ex ambitione sæpe hæreses nasci,
quoniam ex ambitione oritur schisma, & ex schisma hæ-
resis. Primam quæ post Christi in cælos ascensionem,
orta est hæresis, ambitio peperit. Nam Simon ille Ma-
gus, cujus in actibus Apostolorum (cap. 8.) Lucas me-
minit, fuit (ut Eusebius Cæsariensis refert) primæ hæ-
resis inventor, tam furiosa ambitione vexatus, ut cona-
tus fuerit pro Deo à populo haberi, & ut talis adorari,
quod postea demone sollicitante, & Deo permittente asse-
cutus est. Nam Justinus martyr in Apologetico quem pro
fide nostra ad Imperatorem Antoninum scripsit, refert
illum sub Claudio Cæsare fuisse Romæ decharum Deum,
& velut talem simulachri honore donatum. Quod simula-
chrum (ut Justinus ait) fuit in flumine Tyberis inter
duos pontes collocatum, habens titulum Latinis litteris
scriptum: *Simoni Deo Sancto.* Quem omnes Samarita-
nos, & nonnullos ex cæteris gentibus tanquam summum
Deum adorasse idem Justinus refert. Ex hac tam effrenata
atque Luciferina Simonis ambitione orta est voluntas illa
emendi (ut Lucas in actibus ait) donum Dei pecunia,
& ex voluntate error intellectus, quo credidit id licite fie-
ri posse.

Ob hoc solum, potestatem communicandi Spiritum
Sanctum Simon hic emere voluit, ut vel hac occasione
C certatim ad illum pro Dei dono ab illo impetrando populi
confluerent, & sic visa tantæ rei novitate, illum populi
tamquam Deum venerarentur, quod ardentissime affecta-
bat. Ex hac etiam radice orta est hæresis Aerii dicentis
simplicem sacerdotem esse, prorsus æqualem Episcopo,
nec aliquid esse inter illos discrimen. Nam Epiphanius in
libro octoginta hæresum de hoc Aerio differens, ait: quod
videns Eustachium quemdam condiscipulum suum ad
Episcopatum pervenisse, quem ipse assequi non potue-
rat, cœpit inde perturbare omnia, & dicere Episcopum
non esse simplicem sacerdoti superiorum, ut vel hac via
parem se Episcopis faceret. Idem contigit Joanni Vvicle-
ph, qui (ut de illo refert Thomas Vvaldenis) ambi-
vit in Anglia Episcopatum Vvorniensem, quem quia
obtinere non potuit, in eundem Arrii errorem lapsus est,
dicens nullum prorsus esse discrimen inter Episcopum &
quemque alium sacerdotem. Idem prorsus credo evenisse
hoc nostro sæculo Luthero, & aliis multis qui post illum
surrexerunt hæretarchis, qui licet in aliis multis dogma-
tibus sint inter se divisi, omnes tamen concorditer eum
Arrio & Vvicleph sentiant, sacerdotes omnes esse pares,
nullumque Episcopum, immo nec Papam agnoscunt po-
testate & ordinem superiores. Vellent quidem omnes
illi se esse Episcopos, immo & Summos Pontifices, quod
si assequerentur, non contemnerent, nec se adeo sub-
mitterent, ut inferioris ordinis sacerdotes sibi ipsis pares
facerent. Quia tamen id se posse assequi desperant, ne
illis, quos irreconciliabili odio prosequuntur, subijci
videantur, in hanc pestilentissimam hæresim proruperunt
dicentes nec Papam cæteris Episcopis, nec Episcopos
aliis sacerdotibus esse superiores. Hos omnes hæreticos
figurasse mihi videntur Dathan & Abiron, qui sacerdotium
quod illis lege competere non poterat, ambiuntur
(Num. 10.) & ob hoc contra Moysen & Aaron elevati
sunt, & schisma in populo fecerunt. Ad hunc modum
Lutherani, & alii recentes hæretici, sanctæ Ecclesiæ cor-
pus disjungere nituntur, dum caput, quod Deus huic
cor-

salubrem cibum conferet, & vitæ necessarium. Igitur & nostrum: manna verbum Dei est, & apud nos ergo sermo Dei alius efficitur ad salutem, alius ad poenam. Hæc Origines. Plures adhuc alias similitudines inter verbum Dei, & manna ostendit beatus Ambrosius libro octavo Epistolarum suarum, epistola 62. quas omnes prudens omitto, causa prolixitatis vitandæ, satis me fecisse existimans, quod locum indicaverim lectori, unde illas si velit sumere possit. Nec solum cibi nomine sacra scripturâ appellat verbum Dei, sed etiam nomine potus, ut vel his duobus nominibus ostendat illud esse completum animæ nutrimentum, cum non minus potus, quam cibus sit ad nutritionem necessarius. Nam quod verbum Dei sit potus, apertissime ostendit Christus Salvator noster; quum plebi prædicans, & omnes ad doctrinam suam vocans, clamavit, dicens: (Joan. 7.) *Si quis sitit, veniat ad me, & bibat. Sitire dixit eos, qui Salvatoris doctrinam cupidi essent, & hos ad potum invitavit, hoc est, ad auditionem verbi, quod ipse predicabat, unde abunde doceri quisque poterat. Deinde qui Christum audierant prædicantem, postea (ut idem Salvator refert. Luc. 13.) dicturi sunt illi. Manducavimus & bibimus coram te. Ut autem exprimerent illi, quem cibum manducassent, & potum bibissent, statim subjungunt: In plateis nos docuisti. Quibus verbis aperte declarant, verbum Dei prædicatum esse animæ cibum, esse etiam & potum. Nec tamen abs re, & frustra: sed ob maximam causam verbum Dei appellatum est animæ cibus, & potus. Nempe, ut inde intelligamus verbi Dei prædicationem esse ad salutem animæ adeo necessariam, quemadmodum cibus, & potus corporeus est necessarius ad corporis vitam servandam. Hanc enim causam B. Chrysostomus expressit, qui homilia 12. super priorem epistolam Pauli ad Timotheum, sic ait: „ Quemadmodum carnales cibos diebus singulis ex necessitate requirimus, ita fidei, pietatisque doctrinam semper accipimus, eaque jugiter enutrimur. „ Hæc Chrysostomus. Si cibus, & potus animæ censetur esse verbum Dei, consequens est, ut illius prædicatione his, qui aliunde doctrinam sumere non possunt, deficiente: deficiat etiam illis fides Catholica, quam (ut Paulus supra dixit) sine verbi Dei prædicatione nullus per se assequi potest. Potest adhuc alia esse verbi Dei consideratio, ex qua etiam facile convinci potest, illius subtractionem esse certissimam hæresum causam. Est enim verbum Dei lumen, quo mediante, quisque, quæ agere, & quo gressus dirigere velit, facile videre possit. *Lucerna pedibus meis* (inquit Regius Propheta Psal. 118.) *verbum tuum, & lumen semitis meis.* Et iterum in eodem Psalmo: *Declaratio sermonum tuorum illuminat, & intellectum dat parvulis.* Si ab illo, qui in tenebris ambulat lucernam, qua illuminabatur, subtraheris, illa luminis absentia efficiet, ut ambulans tertio quoque gressu offendant. Quemadmodum Aristoteles dicit, absentiam navæ causam esse, quod navis patitur naufragium. Quia ille si præsens fuisset, sua industria potuisset navem integram servare. Ad eundem modum dicendum est de verbo Dei, quod si prædicatum fuisset, illuminasset audientes, ne offenderent pedibus, aut errarent à via. Ex quo necessario sequitur, quod prædicatione illius sublata, facile viatores omnes, qui sunt in hoc mundo à via salutis declinantur. Ideo Paulus hanc necessitatem prædicationis verbi Dei optime intelligens, Timotheo Episcopo, & discipulo suo scribit, (2. Tim. 4.) *adhortans, & urgens**

ad frequentem Dei prædicationem, sic inquit: *Testificor coram Deo, & Jesu Christo, qui iudicaturus est vivos, & mortuos per adventum ipsius, & regnum ejus: prædica verbum, in ista opportuna, importuna.* Cur autem in prædicatione verbi Dei instare, & importune agere præceperit, paucis interpretis expressit, sic inquit: *Brit enim tempus, quum sanam doctrinam non sustinebant: sed ad sua desideria coarcebant sibi magistros prurientes auribus, & à veritate quidem auditum avertent, ad fabulas autem convertentur. Tu vero vigila, in omnibus labora, opus fac Evangelistæ.* Non verat quippe Paulus multos futuros esse, qui in fide errarent: ideo monet Timotheum, ut à prædicatione non cesset, sed frequentissime Evangelium prædicet, quo melius possent hæreses impediri, ne oriantur. Idem etiam præcepit Deus olim Esaiæ Propheta, cap. 58. sic dicens: *Clama, ne cesses: quasi tuba exalta vocem tuam, & annuntia populo meo scelera eorum.* Sunt enim prædicatores velut quidam Dei canes, qui latratu suo gregem Dei, quæ est Ecclesia, custodire debent. Si canes vehementer latrant, lupi reformidant invadere gregem: si vero canes dormiunt, aut silent, lupi tunc ex canum silentio audaciores fiunt, & gregem tanto majori cum fiducia invadunt, quanto securius se nocere posse existimant. Idem profusus dicendum censo de prædicatoribus verbi Dei, qui si jugiter, & ex affectu (ut decet) contra hæreses, & alia vicia clamarent, suo latratu non solum hæreticos, & hæreses, sed reliqua omnia vicia, quæ gregem Dominicum devassant, facile propperellent: si tamen tacuerint, & prædicare noluerint, sua taciturnitate Dominici ovibus nocebunt, Nam tunc demones, & hæretici illorum ministri audacius illas aggrediuntur, & illi tanto facilius nocere possunt, quanto magis desit, qui illos extertat, aut illas de fuga moneat, ut vel ipsæ sibi ipsi provideant. Et hanc fuisse etiam olim potissimam malorum Synagoge causam ipse Deus apertissime expressit per Esaiam Prophetam cap. 56. sic dicens: *Univerſi canes muti, non valentes latrare.* Quæ verba interpretans Hieronymus in Commentariis super Esaiam, sic ait: „ Isti, de quibus Propheta nunc loquitur, non solum speculatores cæci, sed & canes muti appellantur, non valentes latrare. Qui enim gregem Domini custodire debebant, & lupos abigere, & latrare pro Domino, diligunt somnia, & demoniacis visionibus delectantur. „ Hæc ille. De hac re, quam credo esse apertissimam, non videtur mihi esse opus multa exempla proferre, quoniam & si res esset dubia, & ab exemplis probanda esset, tam multa suppetere possent, ut nullum sit regnum quod pro hac re non possit exempla præstare. Nam ego, qui multas, & varias Christiani orbis Provincias peragravi, & longam in aliquibus illarum traxi moram, hoc, experientia docente, cognovi, eos homines, qui montana, & deserta loca incolunt, & rarissime prædicationem verbi Dei audiunt, pluribus erroribus, & superstitionibus infectos esse, quam alios, quibus frequenter Dei verbum prædicatur. Ex quo evidentissime colligitur, prædicationis verbi Dei defectum, illis potissimam esse causam, quod in tales errores labantur: quia si edocerentur, ut alii, etiam illis erroribus carent, quemadmodum carent, hi, qui frequenter audiunt verbi Dei conciones. Huic tam manifestæ hæresum causæ justum esset, ut Principes utriusque ordinis, hoc est, Ecclesiastici, & Sæculares diligentissime subvenirent. Verum hoc magis Prælati Ecclesiastici incumbit, quibus animarum cura est à Deo data. Hi enim sunt, qui po-

pulum Dei docere tenentur, & à quibus populus Dei doctrinam jure petere potest, dicente Domino per Malachiam Prophetam cap. 2. *Labia sacerdotis custodiunt scientiam, & legem requirunt de ore ejus: quia Angelus Domini exercituum est.* Et ideo nullus (ut postea in alio hujus tertii libri cap. dicam) deberet institui animarum pastor, nisi qui vel mediocri esset litterarum noticia instructus, ut populum posset rectam fidem, & bonos mores docere, & ad illos hortari. Verum tanta est hujus sæculi infelicitas, ut pastores docti ad alios indoctos, & profusus idiotas relati, sint velut gemmæ ad aliorum vitulum lapidum numerum, comparati. Et si aliqui sunt pastores docti, qui bene possent gregem sibi commissum in fide, & moribus insituere, magna tamen eorum pars tanta, & tam cæca superbia ducuntur, ut id facere dedignentur, tamquam si prædicationis officium esset vile aliud, & ignominiosum. Non est quidem altius, & honestius in Ecclesia Dei officium, quam officium prædicationis, per quod prædicator, si recte illud munus exercet, magis Deum repræsentat. Est enim illud verum Apostolorum officium, quibus Christus Salvator noster ex hoc mundo ad Patrem ascendens, nihil aliud æque mandavit, ac Evangelii prædicationem. *Buntes* (inquit ille Marc. ult.) *in mundum universum, prædicate Evangelium omni creaturæ.* Quod in hac parte ego faciendum censo, & ad illa semper hortentur, & moneant. Si pastores animarum indocti fuerint, cogant illos, ut ex redditibus suis conducant prædicatores, qui illorum suppleant defectum. Si Episcopi in hoc (prout plurimi illorum facere solent) negligentes fuerint, tunc Principes sæculares huic tam crasse Episcoporum negligentiam succurrere debent. Debent enim Episcopus hortari, ut bonos instituant Pastores, qui gregem sibi commissum pascere possint, ut prædicatores distribuant, & cuique populo juxta necessitatem provideant: si Episcopi hoc facere neglexerint, non ultra progrediendum censeo, ne forte si coacti, & non ex affectu id faciant, tales populo exhibeant prædicatores, ut illis carere forte melius esset, quam illos habere. Non enim quaerent (prout aliis in rebus plurimos eorum facere videmus) doctiores, & meliores, & qui plus populo possent prodesse: sed eos, quos minori mercede conducere possent. Nec tamen propter Episcoporum, & aliorum pastorum negligentiam, rem hanc profusus desperatam esse censo, & velut talem relinquendam. Tunc enim (ut ego existimo) Principes, & alii Domini sæculares hujus rei curam sumere deberent, ne hi, quibus imperant à fide catholica, & christianis moribus deficiant. Manus enim manum alteram juvat, & brachium alterum alteri subvenire oportet. Mutuo se juvare debent membra, quum eorum alterum altero indigeret. Si brachium dextrum non posset, aut forte noller, pro corporis vita servanda orbem porrigere, nonne brachium sinistrum deberet hunc sumere laborem? Deberet certe, ne totum corpus, & simul cum corpore brachium ipsum ob cibi defectum periret. Quasi enim duo corporis brachia sunt, duæ christianæ orbis potestates, altera Ecclesiastica, altera sæcularis, & laica. Si igitur Ecclesiastica potestas, prout illi ex officio facere incumbit, cibum verbi Dei populo porrigere neglexerit, tunc sæculares Principes, & alii domini, & populorum Rectores tantæ indigentia: ea, qua poterunt

parte subvenire debent, ne ob defectum spiritualis cibi animas perire permittant. Bonos, & doctos viros, & si possibile foret, qui gratiam verbi habeant, perquirere faciant, quibus ex publico civitatis, aut oppidi ærario iuxta personæ, & laboris meritum, stipendia statuant, ut illi populum statutis aliquot anni diebus in fide, & moribus erudiant. Et quod maxime procurandum esse censo, est ut pueris prædagogice communes ex publico ærario conducti assignentur, qui illos in fide, & moribus recte instruant. Nam (ut ait Salomon Prov. 22.) *adolescens juxta viam suam etiam quum senuerit, non recedet ab ea.* Et egregius Poeta dixit:

Quo semel est imbuta recens servabit odorem
Testa diu.

Quæ omnia si potestas sæcularis exequatur, illud Esaiæ Propheta cap. 24. Ecclesiasticæ potestati merito dicere poterit. *Erubescet Sion, ait mare.* Brubescendum certe est Ecclesiasticæ potestati, si ob illius negligentiam, eam animarum curam sæculares Domini suscipiant, quam illa ex jure divino habere tenebatur. De Prælatorum tamen negligentia, quia alio integro cap. disserere decrevi, ubi ostendam illam esse potissimam hæresum causam: ideo nolo nunc longiorem de hac re facere sermonem. De solo enim prædicationis defectu in præsentiarum tractamus, ostendentes, quod ille sit multarum hæresum causa in quos autem sit hujus defectus culpa rejicienda, nunc non inquirimus, sed in aliud capitulum, in quo de Prælatorum negligentia, & indignitate agemus, rem istam differimus. Verum circa ea, quæ in hoc capitulo diximus, Lectorem admonere decrevi, ne putet me defectum prædicationis tantum facere, ut existimem illum esse primam hæresum causam, aut quod tantam, tamque potentem illam esse censeam, ut ipsimet, qui prædicationis verbi Dei indignitatem patiuntur, non possint impedire, ne in seipsis aliqua hæreses gignat. Nam & si ipsi sine prædicatione verbi Dei (ut diximus) non possint veram fidem catholicam adipisci: si tamen ipsi à vitis omnibus abstinere, ut unum Deum (prout naturalis ratio ostendit) adorarent, & illi se totos fiderent, Deus illos non permitteret in hæresum aliquam labi, sed aut Deus ipse interius illos doceret, aut prædicatores, & doctores ad illos mitteret, qui illos in fide catholica, & aliis omnibus ad vitam æternam assequendam necessariis, instrueret. Pro cuius rei confirmatione satis esse potest. Cornelii Centurionis ex exemplum (Act. 10.) qui cum Gentilis homo esset, quia tamen à vitis gentium alienus, ob illius elemosynas, & orationes exauditus est, & missus est ad illum Petrus Apostolus, qui illum erudiret. Si tamen illi sunt peccatis variis immerſi, non est mirum, quod Deus illis non det prædicatores, cum sæpe eos, quos habebat, peccatis suis id exigentibus, à populis subtrahat. Nam Ezechielii Propheta ad populum in transmigratione Babylonica positum missus, Dominus verbum prædicationis propter peccata populi subtraxit, ne illis prædicaret. Hæc enim verba (ut ipsemet Propheta testatur) Deus dixit ad eum: *Et tu fili hominis, ecce data sunt super te vincula, & ligabunt te in eis, & non egredieris de medio eorum, & linguam adharere faciam palato tuo, & eris mutus, nec quasi vir oburgans: quia domus exasperans est.* Quæ verba interpretans Hieronymus in commentariis super Ezechielem Prophetam, c. 3. ait: „ Quod lingua Propheta palato, vel gutturi coheret, & mutus effectus auctoritatem non habet increpantis, causa perspicua est: quia, inquit, domus exasperans est. Et est sensus. Tantæ sunt amaritudines, & tantæ ad-

verfus Deum contentiones, ut oburgantem non mereantur audire. Ex quo perspicuum est, ubi multitudo fuerit peccatorum, indignos esse peccatores, qui à Domino corrigantur. Hæc Hieronymus. Ex quibus verbis constat peccatum non solum (ut proxime præcedenti capitulo diximus) esse causam, quod Deus falsos doctores, & perverfos prædicatores populo permitat, sed etiam, quod bonos, quos populus habet, ab illo subtrahat, ne habeat, qui illos docere possit. Hi igitur, qui prædicatione verbi Dei carent, si illam esuriunt, & edoceri desiderant, à vitiosis abstinere, & Deum amare, & timere procurent: & Deus, qui neminem umquam ad eum confugientem contempsit, non deseret illos: sed mittet illis doctores, à quibus doceri possint, aut ipsemet interius eos docebit: *Non vidit justum derelictum* (inquit Propheta Regius, Psalm. 36. *nec semen ejus querens panem*). Quæ verba non de pane materiali, quo pascitur corpus: sed de spirituali pane, qui est verbum Dei, intelligenda esse, Casiodorus in Commentariis super Psalmos optime convincit, sic dicens: „Legimus famis causa Abraham, Isaac, & Jacob mutasse provincias. Unde dubium non est eguifcari de pane, quod propter penuriam loci constat exterarum, & expellere regiones. Sed redeamus ad interiore hominem, & vera nobis sententia salutariter apparebit. Semen uniuscujusque hominis operam esse diximus, quam seminat, & metit, sive bonam, sive malam. Ergo opera justii pane non indiget, hoc est, verbi Dei, quo satiat, quo reficitur, quo intus revera vivit, & pascitur.“ Hæc Casiodorus. Et sapiens Ecclesiasticus veram sapientiam promittit illi, qui Deum timuit, & justitiam sectatus fuerit. *Qui timet Deum* (inquit ille Eccli. 13. *faciet bona: & qui continens est justitia apprehendet illam: & obviabit ei quasi mater honorificata: & quasi mulier à virginitate suscipiet illum. Cibabit illum pane vitæ, & intellectus, & aqua sapientia salutaris potabit illum*). Ex quibus verbis evidentiissime colligitur, eos, qui verbi Dei prædicatoribus, à quibus edoceri possent, carent, nec justos esse, nec Deum timentes: quoniam si Deum timerent, tandiu illos in tenebris, & sine ullo Doctoris lumine permanere, Deus non permitteret: *Sed cibare illos* (ut dixit Sapiens) *pane vitæ, & intellectu, & aqua sapientia salutaris potare illos*. Nec tamen ista in excusationem Episcoporum, & aliorum pastorum dicimus: quoniam illos nihilominus peccare censeo propterea, quod verbo Dei non pascunt oves suas: nisi forte specialem de hac re prohibitionem à Deo haberent, quemadmodum Ezechielii Propheta datam fuisse, supra ostendimus. Deus enim licet, peccatis populi exigentibus, permitat, ut pastores animarum non pascant verbo Dei oves suas, non tamen ipsis pastoribus præcipit, ut à prædicatione verbi Dei abstineant.

CAPUT III. De secunda causa, ex qua hæreses oriuntur, quæ est indifferens prædicatione verbi Dei per quoscumque sine ulla discrimine, & sine ulla examinatione.

Multa certe est in toto orbe Christiano prædicationis verbi Dei penuria: quoniam (ut Salvator noster prædixit Matth. 9.) *mensis quidem multa, operarii autem pauci*. Mensis multa, ut beatus Hieronymus interpretatur, omnis turba credentium est: operarii autem pauci, & Apostoli, & imitatores eorum, hoc est prædicatores, qui mirantur ad messim. Ex quorum paucitate evenit, ut aliqua pars messis pereat: quia tam multe messis, tam pauci operarii non sufficiunt. Quæ res non parvam doloris ansam præbet his, qui aliquam Christianæ reipublicæ rationem habent. Sed id maxime dolendum, ut istorum paucorum prædicatorum major pars tam indigna sit ad prædicationis officium exercendum, ut ipsum officium, quod est mire honorificum, indignitate sua dehonestent, & dedecore afficiant. Nam cum duo sint, omnium sanctorum testimonio, ad munus prædicationis recte obeundum, maxime necessaria; bonitas videlicet, & doctrina: multi tamen sunt verbi Dei prædicatores, quibus horum alterum deest, multi etiam, quibus deest utrumque. Est enim maxime necessaria in prædicatore doctrina, quoniam primus scopus, ad quem tendere debet ipsa prædicatione, est auditores docere. At, qui doctus non est, alios docere non potest. Fons, qui aqua caret, alios potare non valet. Corpus quod lucidum non est, alios illuminare nequit. Necessè igitur est, ut prædicator sit doctus, qui aliorum docendorum suscipit curam. Nec satis est prædicatori, ut recte suum exequatur officium, ipsum esse doctum: nisi etiam sit bonus, & virtutis amator, ut non solum verbo, sed etiam exemplo prodesset auditoribus possit. Sæpe enim potentiora sunt exempla, quam verba. Plato, & Aristoteles, & omnis in diversum abiens Philosophorum turba, plus ex moribus, quam ex verbis Socratis accepit. Plus etiam Apostoli, cæterique Christi Salvatoris nostri Discipuli, ex illius exemplis, quam ex illius verbis ad virtutem capessendam profecerunt. Ob quam causam Christus supremus omnium Magister, qui suorum Discipulorum profectum summe euepiebat, primum (ut Lucas refert) studuit, ut faceret, deinde (Act. 1.) ut doceret. Ad Christi igitur exemplum, cujus locum in prædicatione tenent, oportet prædicatores vitam suam optime componere, ut opere simul, & verbo prædicare procurarent. Nam qui alios mundare debet, oportet, ut prius ipse sit mundus. Qui alios ardetes, & Dei amore ferventes efficere optat, necesse est, ut ignem cælestem in se habeat, quo auditores inflammarè possit. Fieri enim non potest, ut qui frigidus est, aut tepidus, alios calefaciat. Si ad carbonem extinctos quis alios ejusdem conditionis carbones junxerit, numquam accendentur: si tamen aliis ardentibus carbonibus illos admoverit, facile ardebunt. Sic etiam, qui prædicatore, quem novit esse vitiosum infectum audit: nisi Deus adsit, qui illum intus ardentem faciat, numquam ab illo prædicatore accendetur. Hinc est, quod de Christo summo prædicatore omniumque prædicatorum magistro, Propheta Regius dixit: (*Psalm. 17.*) *Ignis à facie ejus exarsit, carbones succensi sunt ab eo*. Elaias Propheta, quoniam labia habebat immunda (ut ipsemet dolens, & gemens fatebatur cap. 6.) purificari debuit, antequam ad prædicandum mitteretur. Ad quam purificationem faciendam missus est Angelus, qui tollens carbonem ignis de medio altaris, tetigit labia illius, & linguam, & sic purgavit eam, qua purgata, statim missus est ad prædicandum. Quandoque labia immunda habuit, non est injunctum Elaiæ prædicationis onus, ut autem mundata fuerunt labia, è vestigio dignus habitus est, cui merito possit prædicatio demandari. Ascendens Christus Salvator noster ad Cælos, unde pro nobis descenderat: A postolos in mundum universum mittit, ut prædicarent Evangelium omni creature. (*Mar. ult.*) Nec tamen eos statim abire, & mandatum adimplere permisit: sed præcepit eis (ut Lucas ait Act. 1.) *ab Hierosolymis ne discederent: sed expectarent promissionem Patris, ut priusquam abirent induerentur virtute ex alto, & inflammarentur igne Spiritus Sancti, qui alios in amore Dei ferventes efficere possent*. Hinc est quod David, ut vias Dei aliis recte docere possit, triplicem prius postulavit sibi dari Spiritum, videlicet rectum, & sanctum, & principalem. *Spiritum rectum* (inquit ille Psalm. 50.) *in nova in visceribus meis*. Et iterum. *Spiritum sanctum tuum ne auferas à me*. Et postea: *Spiritu principali*, sive (ut Hieronymus translulit) *potenti, confirma me*. Et postquam hunc triplicem petiit spiritum, statim subdidit: *Docebo iniquos vias tuas: & impius ad te convertentur*. Quo petitionum ordine ostendit triplicem illum spiritum necessarium esse, ut quis vias Dei recte docere possit. Est quidem necessarius spiritus rectus, ut auditoribus recta via ad cœlestem patriam ire doceat: Spiritus Sanctus, ut auditores sanctos, & Dei amore ferventes efficere valeat. Spiritus principalis sive potens, ut adversus omnes tentationum incurfus constantem, & infractum semper habeat animum, ita ut nec minis terreatur, nec muneribus flectatur, nec dejiciatur adversis, nec prospere erigatur, & inflorescat. Sunt enim hæc duæ validissimæ machinæ, quibus semper oppugnantur prædicatores, & expugnantur sæpe, blanditiæ scilicet, & terrores. Hi timore concutiunt animum, illæ spe invadunt. Hi dolorum gravitatem mentem absorbent, & in desperationis barathrum sæpe injiciunt, illæ falsa quadam dulcedine male securos nos reddunt, quo facilius interficere possint. Adversus utramque machinam spiritum potentem adesse oportet, qui prædicatorem docens, sic illum in bono confirmet, & constantem reddat, ut nec minis terreatur, nec blanditiis seducatur: sed semper officium prædicationis sibi committentem recte exequatur intrepidus. Duo igitur ista, bonitas scilicet, & doctrina (ut satis ex his, quæ diximus constat) summe necessaria sunt omni prædicatori, ut ille recte suum exequatur officium. Quæ duo in cœlesti illo igne, qui in die Penthecostes super Apostolos descendit, aperte designata sunt. Est enim ignis natura lucidus, & calidus: & ideo in figura ignis Spiritui Sancto super Apostolos venire placuit, ut hoc ipso nos doceret, illis suo adventu, & lumen doctrinæ, & amoris Dei ardorem dedisset. Rari tamen sunt (ut ingenue loquar) qui illa duo habeant, quo fit ut, rari sint prædicatores, qui prædicationis officium pro illius dignitate, & merito tractent. Nam aliqui sunt male morigerati, qui, & si docti sint, suis tamen moribus prædicationis vires impediunt. Alii sunt, saltem in his, quæ foris videntur, vere studiosi, & virtutis cultores, sunt tamen adeo indocti, ut potius illos doceri, quam docere oporteret. Ob quam rem non parvam præbent ambitionis suspicionem, propterea quod onus suscipere non venentur, quod notissimum est vires suas longe superare. Quæ res non parvum, ut ostendemus, fidei Catholicæ dispendium efficere solet. Sunt rursus alii tam impudentes, ut cum nec docti, nec boni sint, quadam tamen effroniti temeritate prædicare non dubitant. Horum omnium non est opus paucula quadam exempla proferre: quia plura quam vellemus quotidie & passim omnes videmus. Sunt enim alii prædicatores tam rudes, ut vix Grammaticam degustaverint, Latini sermonis prolixus necii, qui nec Evangelium, quod in Missa legitur solum superficiem intelligere valent. Tales quidem multos, testor Deum, ego novi, qui habentes aliquos sermones in linguam vulgarem ab aliis translatis, eos tanta cum audacia, & majestate populo

referebant, ut qui illos non agnovisset, putasset eos doctissimos viros esse. Quia tamen aliena lingua more Platonum loquantur, statim se produunt, quia eandem sæpe reperunt cantilenam, & si de his, quæ dixerunt, interrogos, non magis, quam platiaci, respondebunt. Si vero, ut de re alia disserant petieris, obmutescunt, tamquam profus ignari, aut forte ne coram populo apud quem sapientes videri volunt, se necesse fateantur, non dubitant mille ineptias effutire. Et sic impudenti audacia loquentes, suam produunt inscitiam, qui tacentes potuissent docti existimari. Ad hoc genus hominum pertinent fere omnes quatuordecim indulgentiarum prædicatores, ex quibus vix unum, aut alterum invenies virum doctum, qui sciat de re quam prædicat, vel mediocrem reddere rationem. Numquam, aut fidem, aut mores sua prædicatione docere intendunt, sed his solus prædicationis suæ scopus est, plures ab auditoribus non solum haurire, sed extorquere pecunias. Quod ut assequantur, indulgentias, quas populo prædicant, plus debito exaggerant, quaquam verum se vertunt, plangunt, lamentantur, minantur, ridet, nihil denique pro pecuniis extorquendis intentatum relinquunt, etiam si cum fidei periculo id faciant. Nam sæpe indulgentias quas prædicant adeo extollere cupiunt, ut pro illarum laude execrandas ex ore suo haereses effundant. Quantum autem nocumentum ex hoc genere hominum fuerit Christianæ reipublicæ illatum, tota Germania potest esse testis. Quoniam hæc prima radix fuit, unde tota hæc Lutherianorum pestis orta fuit. Nam cum tabulas quosdam indulgentiarum prædicatores Lutherus audisset, qui plura quam par erat, de indulgentiis dixerunt, adeo horrenda illi sunt visa, ut impium, iniquumque existimaverit tacere, & illis non obviare. Zelo igitur, & non secundum discretionem motus in publicum prodit, & contra hos omnes prædicavit non veram indulgentiarum intelligentiam (ut oportebat) edocens, sed eas profus evertens, & dicens, eas nullius profus esse utilitatis. Cui cum aliqui viri docti repugnarent, suaderentque ut palinodiam cantaret, tantum abfuit, ut id facere veller, ut multo pejora, quam prius effunderet non dubitaverit. Ab istis igitur quatuordecim indulgentiarum prædicatoribus primam ansam hæresis suæ Lutherus accepit. Quod nomen in tantam jam abiit famam apud probos & cordatos viros, ut nullus, aut rarus sit vir bonus, & doctus, qui indulgentias prædicare dignetur, non propter ipsas indulgentias, sed propter illarum prædicatores, qui officium prædicationis illarum dehonestarunt, & reddiderunt infame. Ego quidem indulgentias, si recte dispensentur, sanctas, & valde æstimandas esse censeo, illarum tamen prædicatores, ut quadam Christianæ reipublicæ monstra abominor. Consulere quidem Principibus, ut eas non nisi per probos, & doctos viros prædicari permitterent, & sic primum religioni, deinde quæstui bene possicerent. Nam plus (ut existimo) & libentius bonis, & doctis viris tribueret populus, quam his blateronibus, quibus raro aliquis, nisi inivius, aliquid pro indulgentia confert, quippe quia semper putat eos esse mendaces. Sunt alii prædicatores non tam ignorantés ut isti, de quibus nunc diximus, sed mediocriter docti, qui si sua sorte vellent esse contenti, possent pro sua mediocritate populo satisfacere, & illum in fide & moribus instruere. Sed quia supra meritum suum æstimari à populo appetunt, ideo aliores, & graviores sententias, quam ipsi interpretari valent, populo prædicare contendunt: quorum prædicatione sæpe nocere po-

pulo magis quam prodesse potest. Nam cum ipsi prædicant quæ non bene intelligunt, necesse est, ut perverse interpretentur, aut obscura sine ulla interpretatione relinquant. Quod cum evenit, & si multi ex auditoribus propter mysterii reverentiam ab illius sermone intellectum suum avertant, multi tamen qui audaciore sunt, & minus mysteria reverentur, pro suo arbitratu interpretantur, & errant. Et hunc prædicatorem defectum Hieronimus propheta deplorat, dicens: (*Tren. 4.*) *Parvuli petierunt panem, & non erat qui frangeret eis*: Non dicit parvulus petisse lac, sed panem. Quia non solis apertissimis legis præceptis erant contenti, sed velut jam grandiores effecti, panem, hoc est, occulta aliqua mysteria illis revelari petebant. Non dicit, non esse qui panem daret, sed qui frangeret eis. Erant enim qui panem, hoc est, sententias graves porrigerent, sed non erat qui frangeret, hoc est, qui interpretaretur, & bene illas declararet. Unde Hieronymus in commentariis super lamentationes Hieroniæ, præfata verba interpretans, ait: „Juxta allegoriam significat, quod hi qui infirmi adhuc sunt intellectus, & minus validi ad percipiendum fortiosem cibum, quibus ait Apostolus: (*1. Cor. 3.*) *Lac vobis potum dedit*, propter inertiam, & desidiam doctorum, spiritualis intelligentiæ carent alimentia. *Parvuli*, inquit, *petierunt panem, & non erat qui frangeret eis*, id est, infirmi, quique scripturæ sacræ fortiores sententias petierunt sibi exponendo comminui: sed qui exponere studeat, non valet inveniri. Hæc Hieronymus. Sunt iterum alii prædicatores, viri quidem eruditi & vere docti, qui ea quæ populo prædicant, quamvis sint sublimia & occulta mysteria, optime interpretantur, & exponunt; carent tamen discretione, & prudentia, quæ juxta capacitatem auditorum sciant temperare sermones, sed semper etiam coram rudi populo dicere res grandes affectant. Quibus recte dici potest id, quod poeta Satyricus ait: „*dicere res grandes nostro dat mûsa Poetæ.*“

Qua intentione id faciant, ego divinare non possum, quia illorum corda intueri non valeo. Si tamén aliquis hic conceditur suspitioni locus, suspicari ego eos, res tam sublimes coram populo rudi prædicare, ut à populo pro doctis habeantur, & in magna sint apud illum admiratione. Non Dei gloriam, aut populi utilitatem, sed suam tantum existimationem querunt, & ideo non ut populum doceant, sed ut ab illo existantur, prædicant. Nec tamen hoc de omnibus hujusmodi prædicatoribus sentio, sed credo aliquos esse, qui ideo semper de rebus sublimibus prædicantes tractare volunt: quia ingenia sua talis sunt conditionis, ut minima quæque & aperta illis vilescant, & ideo de illis differere designantur. Quocumque illi moveantur causa, ego non curo, nec nostra aliquid interesse puto: hoc tamen certo scio, & ideo constanter asseverare non erubescam, eos omnes longe à scopo prædicationis aberrare, & quamvis docti illi sint, officio prædicationis esse indignos, qui juxta capacitatem auditorum nesciunt temperare sermonem. Quis enim non censcat insanam esse eum qui in parvum aliquid vas immensam aquæ, aut vini mensuram infundere conaretur? Sic mea quidem sententia indiscretus saltem, aut imprudens censendus est prædicator, qui sublimia & occulta fidei mysteria prædicat populo rudi, & tantorum mysteriorum profus incapaci. Natura enim ipsa aliter agendum esse docet, quæ cuique animal proprium & sibi connaturalem, & commensuratam creavit cibum. Aliis cibus vescitur Leo, aliis ursus, aliis denique aves vescuntur. Et homines ipsi

bi Dei dispensationem: nunc superest differere de nocuitate quæ infertur ratione malæ suæ vitæ, quam populo venditant. Nam aliqui eorum sunt pessimis moribus imbuti, qui sine vera prædicante, sine falsa, sæpissime nocere auditoribus solent. Ex mala enim vita eorum oriri potest (ut supra diximus) ut intellectus eorum excecentur, illa putantes bona, in qua sunt affecti, & illa mala quæ abominantur. Et quemadmodum ipsi sentiunt, ita populum docent: & inde necessarium est evenire, quod Salvator noster ait: (*Matth. 15.*) *Si cæcus cæco ducat prælest, ambo in fossam cadunt.* Si prædicator, qui aliorum est dux, excecatur, mirum erit, si populus, qui illum audit, non erret: præsertim si populus, erga illum omnia illius dicta, velut oracula quædam recipit populus, nec est qui ab illius doctrina, vel latum pilum discedere audeat. Hæc res est adeo aperta, ut super vacuum sit illam velle rationibus comprobare. Quætere enim rationem (ut Aristoteles ait) ubi viget sensus, infirmitas est intellectus. Nec opus est paucula quædam exempla proferre, quantum multa nunc sint toti orbi notissima. Quanta hæresis excolvies sit ex prædicatione Lutheri, Zuinglii, Carolostadii, Martini, Burzeri, cæterorumque ejusdem clasissis per totum orbem Christianum effusa, nemo est qui ignoret. Quæ omnes hæreses fuisse profus sublata, si ut primam illi insanie coepertur, fuisset illis profus inhibita prædicatione. Principum tamen negligentia, qui illos coercere noluerunt, cum possent, illis tantam nocendi audaciam dedit, ut certatim inter se contendisse videantur, quis eorum plus Ecclesiæ noceret, & qui plus nocuit illustrior apud eos est habitus. Omnis igitur Princeps, qui tempulicam suam ab hæresibus salvam esse optat, neminem qui vel minimam dederit hæresis suspitionem, in illa prædicare permittat. De fide prædicatoris constare oportet, antequam ille populo prædicare permittatur. Damascus Papa in vita Evaristi Papæ & martyris, refert illum statuisse, ut septem Diaconos custodirent Episcopum prædicantem propter stilum veritatis. O sanctum & tali martyre dignum stantium! Si hæc diligentia in perscrutandis verbis prædicatoris, in hunc usque diem apud omnes servata fuisset, facile itum esse obviam tantæ hæresium turbæ, quantam nunc (proh dolor!) videmus. Et certe timeo, ne hæc facilis permisso prædicatore, nisi illi civisime occurratur, causa sit, ut tota fere Christiana respublica cito ruat. Nec abs re, sed maxima motus causa, & quidem notissima, hoc timeo, quippe quod sciam, multos in variis provinciis prædicatores, qui semel & iterum in prædicationibus suis scandalum hæresis non parvum populo dederunt, & tamen modica & levi excusatione per eos data, permisi sunt iterum, atque iterum prædicare, & si aliquos seduxerunt, & omnibus quos poruerunt, scandalum dederunt. Quales tamen illi ante fuissent, cum se excusaverunt, ipse rei exitus docuit, quoniam tandem se publicos offenserat hæreticos, non dubitarunt. Nec mirarer, si apud solos principes hæreticos hoc promitteretur: sed hoc valde miror, quod apud eos principes, cæteræque potestates quæ Christiano nomine censentur, tam facilis sit prædicatorum suspectorum permisso. Obsecro igitur vos omnes, & per Christi vulnera obtestor, ut nullum qui vel levem dedit hæresis suspitionem, populo prædicare permittant, donec plenam fecerit, apud populum quem scandalizaverat, suspitionis purgationem. Præter hos autem tam reprobos & noxios prædicatores sunt alii, qui & si mali sunt, eorum tamen non tanta est malitia, ut affectus

corruptat intellectum. Et hi quidam bifariam adhuc contingere solent. Nam sunt aliqui eorum qui optime credunt, & bene de rebus agendis sentiunt, aliter tamen quam sentiunt docent, aut spe præmi allecti, aut timore pœne deterriti. Utrumque enim horum solet prædicatores, & alios doctores à veritatis prædicatione deflectere; præsertim in curiis & aulis principum, qui præmiis allicere, & cruciatibus deterrere possunt. Nam quod pœnæ timore multi dicant contra quam sentiunt, testis est Petrus Apostolus, qui in domo principis sacerdotum ad vocem ancille requisitus, negavit se esse Christi Salvatoris nostri discipulum (*Matth. 26*). Et certe credo multo plures nunc esse in aulis principum, qui Petrum in hac re imitentur, quam qui posterioris illius vitæ exempla sequuntur, audacter dicentes regibus: (*Act. 5.*) *Obedire oportet Deo magis quam hominibus.* Spe præmi quod vehementer optant, alliciuntur alii, ut aliter quam sentiunt, doceant & prædicent. Bene quidem sentiunt: sed ut regibus, aut principibus, aut denique populo placeant, ea docent, & prædicant, quæ illis placita esse cognoscunt. Tales fuerunt illi quadringenti falsi prophetæ, qui consulerunt Regi Achab, ut iret ad oppugnandum civitatem Ramoth Galad (*3. Reg. 22.*). Illud quidem respondebant, quod magis regi placere intelligebant, cum tamen nec unum nec alterum plene sciebant. Qua in re licet ipsi prædicatores falsa annuntians graviter peccent, major tamen culpa (ut ego sentio) in ipsos reges & principes rejicienda est, qui nolunt nisi ea quæ sibi placita sunt audire, & si quis bonus, & fidelis verbis Dei prædicator vera docuerit, illum odio habent, & audire recusant. De qua re idem rex Achab plenum poterit nobis præbere testimonium, qui rogatus à Josaphat rege Juda, (ut dimissis illis quadringentis falsis prophetis) aliquem verum Dominum prophetam de bello faciendo consuleret, respondit: (*Ibid.*) *Remansit vir unus, per quem possumus interrogare Dominum, sed ego odi eum, quia non prophetat mihi bonum, sed malum, Micheas filius Semla.* Hi adolutores in fide & moribus vehementer nocere solent: quoniam dicentibus illis malum bonum, & tenebras esse lucem, alii credunt, & ex hac fide oritur in auditoribus quidam amor, & appetitus illius mali, quod ab adulatore laudatum est. Et si opere fecerit malum illud, tanto minus ab illo recedet, quanto magis credit esse bonum quod facit. Quo fit, ut nunquam ille ad veram animæ salutem pervenire possit. Quoniam (ut beatus Gregorius ait) curari vulnus negligitur, quod dignum laudis præmio invenitur. Primus gradus ad salutem recuperandam est agnoscere se esse ægrum. Difficillime enim poterit æger ad sanitatem pervenire, qui se ægrota- re nescit: quia nec medicum ad se vocabit, nec si ille sponte se offerat, medicinas ab eo oblatas accipiet: quippe quod firmiter credit se illis minime indigere. Prædicator dicens principi, aut cuivis alteri malum quod fecit bonum esse, hoc agit sua adulatione, ut princeps, se male fecisse nunquam poeniteat: & inde consequens est, ut nunquam ad salutem perveniat. Et hæc adulatorum prædicatorum pestis omni tempore fuit noxia. Nam hanc fuisse olim in synagoga multorum errorum causam, Hieronimus propheta deplorat, sic dicens: (*Tren. 1.*) *Prophetæ tui viderunt tibi falsas & stultas, nec aperiebant iniquitatem tuam, ut te ad poenitentiam provocarent. Viderunt autem tibi assumptiones falsas, & ejediones.* Quæ verba interpretans beatus Hieronymus ait: „*Qui enim peccanti & iniquis operibus attendenti promittit impunitionis securitatem, prophetica maledictioni subjacebit.*“ Hæc Hiero-